

Олег Євгенійович ДЕНИСОВ

кандидат економічних наук,
докторант,
Університет економіки та права «КРОК»

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Денисов, О. Є. Глобалізаційний вибір економічної безпеки держави [Текст] / Олег Євгенійович Денисов // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. – Том 26. – № 1. – С. 19-27. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. Сутність та структура процесу глобалізації є надзвичайно складними та суперечливими. Це зумовлює наявність великої кількості дискусійних позицій серед підходів науковців. Питання щодо ефективності оцінки рівня економічної безпеки держави було і залишається об'єктом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Фахівці, які досліджують зазначену проблематику, доволі часто висувають різновекторні судження. Вони декларують суперечливі позиції щодо сутності, етапів розвитку, основних чинників, проявів глобалізації, її взаємодії із суспільним та економічним життям, визначення шляхів і напрямків виявлення суперечностей постіндустріальної глобалізації. У цих концепціях відсутній єдиний підхід до визначення процесу глобалізації.

Мета. Метою статті є дослідження впливу глобалізаційних процесів на рівень економічної безпеки держави. Особлива увага звертається на питання конкурентоспроможності національної економіки та розкривається її зв'язок з економічною безпекою.

Метод (методологія). Для досягнення мети використано комплекс загальнонаукових методів наукових досліджень: методи аналізу та синтезу, системного та факторного аналізу.

Результати. Обґрунтовано важливість стимулювання розвитку саме національної економіки, який шляхом прискорення суспільно-економічного прогресу здатний забезпечити належний рівень економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека; рівень безпеки; національна безпека; держава; категорія «безпека»; глобалізація; глобалізаційний процес; конкурентоспроможність.

Oleg Yevgeniyovych DENYSOV

PhD in Economics,
Doctoral Student,
University of Economics and Law "KROK", Kyiv

GLOBALISATION ASPECT OF STATE ECONOMIC SECURITY

Abstract

Introduction. The essence and structure of globalization are extremely complex and contradictory. This causes a large number of controversial positions among the approaches of the scientific establishment. The issue of effectiveness of economic security evaluation has been and remains the subject of study of many domestic and foreign scientists. Experts who study the mentioned problems often impose multi-vector judgment. They declare controversial opinions concerning the nature and stages of development, the main factors, globalization effects and its interaction with the social and economic life, identifying ways and directions of post-industrial globalization contradictions evaluation. There is no single approach to the definition of globalization in these concepts.

Purpose. This article aims to explore the impact of globalization processes on the level of economic security. The research focuses on the issue of competitiveness of the national economy and reveals its relationship to economic security.

Method (methodology). To achieve the goal the author has used a set of scientific methods of research: method of analysis and synthesis, method of system and factor analysis.

Results. The author emphasizes the importance of stimulating the development for the national economy, by accelerating social and economic progress, which would provide the appropriate level of economic security.

Keywords: *economic security; safety; national security; state security category; globalization; globalization; competitiveness.*

JEL classification: F52, F62

Вступ

Сутність та структура процесу глобалізації є надзвичайно складними та суперечливими. Це зумовлює наявність великої кількості дискусійних позицій серед підходів науковців. Фахівці, які досліджують зазначену проблематику, доволі часто висувують різновекторні судження. Вони декларують суперечливі позиції щодо сутності, етапів розвитку, основних чинників, виявів глобалізації, її взаємодії із суспільним та економічним життям, визначення шляхів і напрямків виявлення суперечностей постіндустріальної глобалізації. У цих концепціях відсутній єдиний підхід до визначення процесу глобалізації. При цьому одні вчені розуміють його як процес зростання взаємозв'язків і взаємозалежності окремих країн та їх економік, який мав прецеденти й у минулому. Інші науковці стверджують, що глобалізація – це абсолютно новий процес, що розпочався лише в 70-х рр. ХХ ст., хоча й є органічно пов'язаним із більш загальним процесом інтернаціоналізації господарського (і не лише) життя.

Питання щодо ефективності оцінки рівня економічної безпеки держави було і залишається об'єктом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема В. Алькеми, В. Терехова, В. Грушко, О. Захарова, К. О'Рурк (К. O'Rourke), Дж. Вільямсона (J. Williamson), Р. Робертсона (R. Robertson), К. Омае (K. Omae), В. Коллонтай, Г. В. Казаченко, В. П. Пономарьова, О. Ляшенко, О. Г. Білорус, О. Зернецька, Д. Лук'яненко, О. Соколенко, П. Курмаєва, М. Ляхович, І. Матюшенко, А. Ткач, С. Фомішина, Ю. Макогона та ін.

Мета статті

Метою статті є дослідження впливу глобалізаційних процесів на рівень економічної безпеки держави, а також визначення зв'язку конкурентоспроможності національної економіки з економічною безпекою.

Виклад основного матеріалу дослідження

Розвиток сучасної світової економіки тривалий час рухається в напрямку активної фінансово-економічної інтеграції та уніфікації. Описаний процес має назву глобалізації.

Межі національних економік, з погляду фінансової та економічної глобалізації, дедалі рідше використовуються для здійснення сегментації внутрішнього ринку. Це зумовлює взаємну залежність ключових фінансових центрів та формує нові транснаціональні механізми накопичення та руху світового капіталу, підтвержуючи тим самим чинну тенденцію до формування єдиного загальносвітового інвестиційного середовища, що передбачає тотальну інтеграцію ринків та капіталів окремих країн.

Унаслідок цього послаблюються (а іноді взагалі зникають) економічні кордони між державами та створюються нові транскордонні механізми накопичення та руху капіталів.

Позитивним аспектом інтернаціоналізації національних економік є перехід країн від господарств закритого (внутрішнього) типу до економіки відкритого типу. Проте водночас цей процес передбачає певну фінансово-економічну амбівалентність, що проявляється перш за все у постійно зростаючій залежності економік одних країн від інших. Це спонукало Європейську Раду в Турині (29.03.1996 р.) визначити економічну глобалізацію одним з ключових викликів, що постали перед Європейським Союзом наприкінці ХХ ст.

Ефект світової фінансово-економічної глобалізації суттєво трансформує окремі національні економіки. Так, з одного боку, економічна глобалізація має сукупність встановлених правил, що базуються на дерегуляції та приватизації національних економік для зміцнення їх конкурентоспроможності та підвищення рівня привабливості для іноземних інвестицій. Це дає змогу рухатися товарам та послугам, а також капіталу разом із робочою силою, незважаючи на наявні внутрішньодержавні перепони. У результаті цього процесу формуються стійкі економічні зв'язки між національними економіками, об'єднуються національні процеси відтворення, відбувається зближення соціальних та інституційних структур окремих країн.

З іншого боку, цей процес має достатньо відчутні негативні наслідки, зокрема мова йде про досить неоднозначний вплив його на національні економіки та світове господарство загалом. Глобальні фінансово-економічні процеси посилюють загострення позицій міжнародної конкуренції, а також впливають на процес маніпулювання істотними фінансовими ресурсами і, як наслідок, несуть загрозу для країн, що мають нижчий рівень доходів. Відтак багаті економіки стають багатшими, а бідні – ще біднішими. Таким чином загальносвітова дисторсія інтенсивно зростає.

Не слід отожднювати поняття «глобалізація» та «інтернаціоналізація» національних економік. Аргументація, що вони взаємодіють на взаємовигідних умовах (торгівля, капіталовкладення, кредити), є

хибною, оскільки існуюча фінансово-економічна глобалізація не супроводжується прогресуючим розвитком значної кількості країн світу.

Сьогодні все більше звертають увагу на національну конкурентоспроможність. Вона передбачає встановлення стійкого підґрунтя для розвитку кожної окремої економіки та зумовлює відповідний рівень національної фінансово-економічної безпеки.

Це впливає на формування параметрів макроекономічної безпеки держави. Взагалі макроекономічна політика має сформувати таке середовище, яке б сприяло стабілізації та стійкому розвитку національної економіки, а також посилювало б її конкурентні позиції.

Конкурентоспроможність окремо взятої економіки є достатньо багатозначним поняттям. Воно передбачає, що:

- країна має можливість оперативного досягти високих темпів економічного зростання;
- країна має високий рівень продуктивності факторів виробництва;
- країна здатна створити внутрішні умови, які дадуть змогу підприємствам успішно конкурувати на міжнародних ринках.

При цьому перші дві позиції асоціюються з прискоренням економічного зростання, а також підвищенням рівня соціальних стандартів. Відповідно, національна конкурентоспроможність не має передбачати зовнішньоекономічну конкуренцію: внутрішнє бізнес-середовище може бути дуже продуктивним, але при цьому абсолютно усуваються зовнішньоекономічні відносини. Це і зумовлює їх відмінність від третьої позиції, в межах якої конкурентоспроможність проявляється саме на міжнародній арені.

Отже, фундаментальним є стимулювання розвитку саме національної економіки, що є підґрунтям для суспільного прогресу та могутності країни в макроекономічному відношенні.

Кожна окрема економіка характеризується певними параметрами розвитку продуктивних сил, типом самої системи, а також станом ринкових відносин, характером суспільного відтворення, специфікою господарського механізму, рівнем життя й існуючими зовнішньоекономічними зв'язками.

Таким чином, співвідношення цих параметрів свідчить про існування значних відмінностей у різних країнах. Через необхідність посилення рівня економічної безпеки держава в макроекономічному масштабі вивчає:

- стан економічного потенціалу та його розміщення;
- національний ринок;
- рівень підтримання економічної динаміки та рівноваги;
- роль країни у глобальній економіці;
- рівень її втручання в економічні процеси країни;
- необхідність модифікації національного економічного порядку тощо.

Належний рівень забезпечення цих позицій впливає на формування сприятливих умов для виходу національного ринку на високий конкурентоспроможний рівень у системі міжнародних економічних відносин [1].

Залучення різних суб'єктів у процес забезпечення належного рівня економічної безпеки дає змогу виокремити дві ключові позиції: широкий формат та вузький.

У широкоформатному трактуванні економічна безпека є сукупністю певних механізмів, що створюють умови для спільного ефективного існування суб'єктів. У вузькому розумінні економічна безпека є процесом узгодження економічних інтересів різних економічних агентів. Вузькоформатне трактування спирається на чітко визначені критерії інституційної реалізації економічної безпеки, насамперед – мікроекономічних суб'єктів.

Саме тому, економічна безпека в цьому розумінні відображає результативність компромісних процесів у пошуках єдності та взаєморозуміння між різними економічними суб'єктами в процесі ведення господарської діяльності незалежно від середовища [2].

Отже, в умовах глобалізації світової економіки відбувається процес формування трьох рівнів протистоянь інтересів:

Перший – макрорівень. На цьому рівні, використовуючи конкуренцію, виборюють максимізацію своєї цільової функції окремі суб'єкти господарської діяльності та держава;

Другий – взаємодія мікро- та макрорівнів. На цьому рівні держава як макроекономічний суб'єкт створює конкретні умови для функціонування суб'єктів макрорівня;

Третій – взаємодія макро-, мікро- та мегарівнів. На цьому етапі міжнародні економічні інституції створюють штучні умови для економічних суб'єктів, які оперують у глобальному економічному середовищі. Створені на макрорівні, ці умови є формою реалізації державного інтересу, який має повною мірою відповідати інтегральному суспільному інтересу, який формується, спираючись на існуючі національні цінності. На мегарівні втілюються міжнародні інтереси, які здатні як відповідати, так і суперечити інтегральному суспільному інтересу.

Процес адаптації окремого економічного інтересу до рамкових умов обох рівнів впливає на формування національного економічного інтересу. Цей процес є поетапним та здійснюється в середовищі, яке поєднує в собі як економічні, так і політичні, соціальні та інші фактори, враховуючи при цьому внутрішні економічні інтереси, політичну активність різних сил та організацій. Крім цього, не слід залишати поза увагою потенційні реакції на прийняті рішення в процесі визначення цілей з боку окремих держав, частиною яких вони є [3].

Макроекономічні показники свідчать про стан, у якому перебуває економіка країни, ступінь її розвиненості, стабільності та збалансованості.

Отже, макроекономічна політика має спрямовуватись насамперед на підвищення рівня економічної безпеки держави та створення сприятливих умов для надпродуктивного функціонування її системи господарювання. Ефективність політики прямо пропорційна макроекономічній кон'юктурі. Динаміка макроекономічних процесів формує логіку ведення підприємницької діяльності. Саме тому держава має спрямовувати свої зусилля на забезпечення належного рівня макроекономічної стабільності та конкурентоспроможності, а також підтримувати такий рівень економічної безпеки, при якому можливо реально займатися підприємницькою діяльністю.

Категорія «конкурентоспроможність національної економіки» має надзвичайно тісний зв'язок із категорією «економічна безпека». Враховуючи той факт, що «економічна безпека» визначається як здатність до розширеного самовідтворення з метою задоволення потреб суспільства та держави на встановленому рівні, нівелювання дестабілізуючого впливу чинників, що створюють загрозу стійкому розвитку країни, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання, конкурентоспроможність може розглядатися як показник належного рівня економічної безпеки [4].

Конкурентоспроможність країни свідчить про здатність окремо визначених підприємств, галузей, а також економіки загалом успішно конкурувати на ринках з іншими учасниками. Це вимагає належної конкурентоздатної (на всіх ринках) та високоефективної державної політики, яка має бути спрямована насамперед на забезпечення економічної безпеки держави.

Нижче пропонуємо більш детально зупинитись на рівні взаємозв'язку конкурентоспроможності країн та їх економічної безпеки.

Чинна теорія конкурентоспроможності, яку впровадив М. Портер (M. Porter) у книзі «The Competitive Advantage of Nations» [5], особливу увагу звертає на концепцію нецінової конкуренції.

Зазвичай ключовими чинниками забезпечення добробуту та могутності країни є відповідне географічне розташування, наявність природних ресурсів та сприятливих цін на працю й природні ресурси. Враховуючи сучасний рівень впливу інтернаціоналізації, глобалізації та лібералізації на міжнародні економічні відносини, акценти фокусуються на продуктивності праці, володінні новітніми технологіями, а також на можливості побудови ефективного економічного середовища, яке б сприяло технологічному лідерству, а також виробленню відповідної конкурентної стратегії.

Сучасні підходи до визначення конкурентоспроможності держави, що прийняті офіційними міжнародними організаціями, де-факто збігаються з теорією М. Портера, відображаючи при цьому абсолютно новий етап еволюції такої економічної категорії, як «конкурентна перевага».

Під конкурентоспроможністю ОЕСР розуміють здатність компаній, галузей, регіонів і націй забезпечувати відносно високий рівень доходів та заробітної плати, залишаючись при цьому відкритими для міжнародної конкуренції. Аналогічну позицію поділяють американські вчені Д. Доллар і Є. Вульф. Вони вважають, що конкурентоспроможність країни прямо залежить від її здатності успішно поєднувати міжнародну торгівлю на базі високих технологій та продуктивність виробництва з високими доходами й заробітною платою [6].

Отже, поняття конкурентоспроможності не можна розглядати без урахування стану розвитку міжнародних економічних відносин між країнами.

Постіндустріальний рух та глобалізація суттєво впливають на розуміння пріоритетів національних економік. Вони ставлять питання стосовно необхідності збереження та утримання національної конкурентоспроможності.

Сталий розвиток економіки є можливим за умови реалізації [7]:

- потенціалу раціонального долучення до процесів світового господарювання;
- балансу національної конкурентоспроможності з урахуванням стратегічних інтересів громадян і суспільства загалом, зберігаючи при цьому цілісність національного економічного простору.

Саме це і зумовлює зацікавленість науковців цим питанням та створює дослідницьке поле для розуміння змін, що відбуваються.

Сутність та структура процесу глобалізації є надзвичайно складною та суперечливою. Це зумовлює наявність великої кількості дискусійних позицій серед підходів науковців. Фахівці, які досліджують зазначену проблематику, доволі часто висувають різновекторні судження. Зокрема, у працях таких дослідників, як К. О'Рурк (K. O'Rourke), Дж. Вільямсона (J. Williamson), Р. Робертсона (R. Robertson),

К. Омае (К. Omae), а також В. Коллонтай, Г. Казаченко, В. Пономарьова, О. Ляшенко є протилежні позиції щодо сутності, етапів розвитку, основних чинників, проявів глобалізації, її взаємодії із суспільним та економічним життям, визначення шляхів і напрямків подання суперечностей постіндустріальної глобалізації.

У цих концепціях відсутній єдиний підхід до визначення процесу глобалізації. При цьому одні вчені формулюють його як процес зростання взаємозв'язків і взаємозалежності окремих країн та їх економік, який мав прецеденти й у минулому [8; 9]. Інші науковці стверджують, що глобалізація – це абсолютно новий процес, що розпочався лише в 70-х рр. ХХ ст., хоча й є органічно пов'язаним із більш загальним процесом інтернаціоналізації господарського (і не лише) життя.

До того ж вказана група дослідників не визначила єдиний підхід до розуміння сутності процесу глобалізації. Вчені поділяють погляд, що глобалізація означає не лише новий кількісний вимір ступеня інтенсивності взаємних зв'язків окремих країн та їх економік, а головним чином – нову якість цих контактів. Тобто мова йде про принципово інший світовий рівень економічної організації.

Так низка науковців фокусуються на економіці, що здатна діяти як єдиний організм у режимі реального часу в масштабах всього світу [10, с. 105], інші ж навпаки наполягають на поглядах формування єдиного, взаємопов'язаного світу, що є цілісним за своїми загальними контурами та внутрішнім зв'язком елементів, і формування структур глобальної керованості [11, с. 183-191].

Українські вчені доволі плідно працюють над формуванням та оприлюдненням фундаментальних засад глобальної економіки з метою підвищення ефективності функціонування народного господарства країн та окремих корпоративних структур. Найбільш суттєвий внесок у це зробили такі науковці, як: О. Білорус, О. Зернецька, Д. Лук'яненко, О. Соколенко, П. Курмаєв, М. Ляхович, Ю. Макогон, І. Матюшенко, А. Ткач, С. Фомішин та інші. Проте дослідження тривають, оскільки невирішеними лишилося ще багато як теоретичних, так і практичних питань.

Сучасне середовище варто розглядати як багатокомпонентну систему, що складається з кількох рівнів, між якими існують пропорційні зв'язки. Проте світ не продукт глобалізації. Його системність сформувалась у результаті виникнення самого інституту світового господарства і від початку мала ієрархічну структуру. Світова економіка зазнавала змін під тиском процесів поглиблення міжнародного поділу праці, розвитку міжнародної спеціалізації та кооперування виробництва.

Внутрішні структурні зв'язки змінювали та ускладнювали світову економіку. Протягом всієї історії її існування світова економічна система була ієрархією зі своїми лідерами й аутсайдерами, що періодично змінювались унаслідок геополітичної ролі тих чи інших держав.

Отже, сама глобалізація не змінила системну сутність світової економічної системи, вона була лише ще однією сходинкою на шляху її розвитку.

Глобалізація змінила чинники конкурентоспроможності національної економіки. Насамперед це стосується світового економічного співтовариства, коли сукупність більш-менш взаємозалежних країн перетворилась на стійку систему, що містить соціуми як елементи єдиного всесвітнього економічного організму, поєднані масштабними виробничо-збутовими структурами, принципово новою фінансовою системою та планетарною інформаційною мережею.

Відтворювальна взаємозалежність зробила національні економіки складовими елементами глобального господарського організму. Особливо очевидно є взаємозалежність у високотехнологічних галузях економіки, де широко практикується міжнародне виробниче кооперування. Так при додаванні до цього появи світового фінансового ринку та мережі Інтернет, абсолютно зрозумілим стає той факт, що модель сучасного світового господарства радикально відрізняється від моделі першої половини ХХ ст.

Зміни у структурному та динамічному напрямку руху світової економіки сьогодні виявляються у дедалі більшій прозорості національних економік, обсягів світової торгівлі та інвестицій, появи загальних стандартів виробництва, споживання, торгівлі, фінансів та ін.

Проте глобалізація – це не спонтанний процес, більше того, уряди країн чітко усвідомлюють свою позицію в міжнародній економіці. Стабільність та можливості країн прямо залежать від ефективності дій, спрямованих на асиміляцію позитивних і компенсацію негативних наслідків процесу глобалізації.

«Парадокс Нейсбітта» досліджує взаємодію автоматизації та інтеграції в період глобалізаційних трансформацій. Відповідно до його положень рівень глобалізації знаходиться в прямій залежності від сили її невеликих учасників [1]. Дж. Нейсбітт зосереджується на динаміці. З одного боку, фокус його уваги спрямований на політичну незалежність та самоврядування, з іншого — на формування самостійних економічних об'єднань.

Глобалізація в різних сферах, чи то економічній, чи то інформаційній, чи то культурній, завжди рухається поряд із процесом національного самовизначення. Саме прагнення до самовираження є потужним стимулом до соціального, економічного та політичного розвитку, що має враховувати умови світової інформаційної відкритості й інтенсифікації інтеграційних процесів.

Проте не варто забувати, що процес відродження національної свідомості обов'язково стикається із захисною реакцією суспільства, що протистоїть руйнівному впливу глобалізаційних процесів.

Економіка визначає це як розрив певних усталених зв'язків, що сформувалися всередині країни, деградацію неконкурентоспроможних виробництв, загострення безробіття; у сфері культури й ідеології цей процес супроводжується агресивним проникнення чужих для певного суспільства ідей, цінностей, патернів поведінки. При цьому істотне соціальне, економічне та ідеологічне потрясіння суспільства запускає різку зворотну реакцію, що інколи переростає у відверто войовничий націоналізм або релігійний фундаменталізм [12].

Однак розмаїття підходів та висновків все таки підштовхує більшість сучасних дослідників спиратися на уявлення про складний світ як певну глобальну спільноту, як цілісність, що має суттєву різницю зі складовими частинами світової спільноти.

Погляди такого науковця, як З. Луцишин, репрезентують бачення, відповідно до якого однією з найважливіших властивостей глобалізаційного процесу є загальнопланетарна єдність. При цьому відправною точкою існування системи він, спираючись на складно-системні концепції, визначає достатність або недостатність тих факторів, що здатні компенсувати зовнішній або внутрішній вплив на систему. Саме тому він визначає поняття наступним чином: «Глобалізація — це сукупність взаємодіючих та взаємозалежних процесів, що проходять у загальнопланетарному масштабі, при цьому кожний з них має власні окремі механізми саморегуляції» [13].

Узагалі процес глобалізації де-факто полягає у різкому розширенні та ускладненні структурних взаємозв'язків і взаємозалежностей як між громадянами, так і між країнами. Він розкривається через формування планетарного інформаційного простору, світового ринку капіталів, товарів, а також робочої сили, в інтернаціоналізації проблем техногенного впливу на природне середовище, міжетнічних і міжконфесійних конфліктів та безпеки [14, с. 160].

Таким чином, узагальнюючи вищевикладене, можна стверджувати, що глобалізаційний процес виходить далеко за економічну площину. Він охоплює практично всі основні сфери діяльності суспільства, в тому числі політику, ідеологію, культуру, а також і самі умови існування суспільства.

Також варто зауважити, що глобалізаційний процес витісняє національні відносини економічними. Національні господарства після досягнення певного рівня розвитку, починають визначати характер, форми та механізми міжнародних відносин, що інколи супроводжується імперативним встановленням способів господарського спілкування між країнами.

Історія свідчить, що на внутрішньоекономічні відносини завжди звертають більшу увагу, аніж на міжнародні. Наприклад, Голландія зразка XVIII ст. та Англія зразка XIX ст. були для свого часу не лише творцями реального економічного прогресу, а й еталоном розвитку для інших європейських країн. Пізніше, у XX ст. їх місце зайняли США.

Слід зазначити, що, з урахуванням особливостей процесу становлення наднаціональних фінансових та інших ринків та виробничо-збутових структур, світові економічні відносини все більше займають провідну позицію, тоді як внутрішньодержавні відносини не мають іншого варіанту, як адаптуватися до нових правил глобальної економіки.

Світове господарство щороку посідає все більш значущу позицію відносно внутрішньодержавного. Світовий простір поступово перетворюється на єдину сферу великого бізнесу, створюючи принципово нові умови, коли географія розміщення продуктивних сил, галузева структура інвестицій, виробництва та збуту визначаються суб'єктами господарювання з урахуванням світової кон'юнктури, а економічні підйоми та спади набувають світових обсягів. Загальносвітова орієнтація транснаціональних корпорацій пропорційно зменшує вплив національних економік. Фактично, вони стають на рівень вище, займаючи наднаціональний рівень.

Процес глобалізації – об'єднання всього світу навколо єдиної системи фінансово-економічних, суспільно-політичних та культурних зв'язків, що спираються на принципово нові технології та способи взаємозв'язку. Цьому процесу передував значний шлях еволюції [15, с. 47].

Визначення глобалізаційного процесу як принципово нової форми зв'язків у світовому господарстві є достатньо дискусійним. Зрозуміло, що інформація завжди рухалась світом, проте пізніше, як і будь-які інші об'єкти господарських зв'язків, її рух ставав все більш інтенсивним. Де-факто, вона, не створивши нових міжнародних господарських зв'язків, переформатувалась, здобувши принципово нову характеристику. Складно заперечити тому, що сам факт трансляції норм та правил господарювання (що віднині спирається на технології) виник як новий спосіб світового конкурентного протистояння.

Зважаючи на вищенаведене, варто акцентувати увагу безпосередньо на тому, що трансляція стандартів поведінки спирається на нові технології, причому саме завдяки належному їй специфічному інструментарію, виникнення якого припало на останні роки.

М. Інтрілігейтор, висвітлюючи глобалізаційні процеси, характеризує її як форму міжнародної конкуренції: «Глобалізація – величезне збільшення масштабів світової торгівлі та інших процесів міжнародного обміну в умовах все більш відкритої, інтегрованої світової економіки, якій не відомі

кордони» [16, с. 112]. Зазначена форма пов'язується вченим не лише з традиційними різновидами зовнішньоекономічних зв'язків, а й з наступними процесами, що підсилюють інтенсивність цих зв'язків:

- інформаційно-технологічний прогрес;
- спрощення торгівельного процесу, а також інші форми економічної лібералізації;
- розширення сфери діяльності організацій за допомогою нових засобів зв'язку;
- уніфіковані та стандартизовані правила ринкової економіки та вільної торгівлі;
- перехід до прогресивно-технологічних комунікацій (особливості культурного розвитку другої половини ХХ ст.).

Л. Кляйн також досліджував цей аспект глобалізаційного процесу: «На деяких територіях експортоорієнтовані підприємства вже тривалий час виконують повністю або лише частково замовлення, що мають виробничий або науково-дослідний характер для іноземних компаній. Після виконання таких замовлень готовий продукт (виріб або його частина) пакується та транспортується у визначене місце. Хоча така практика не є інноваційною, її масштаби зростають та охоплюють нові продукти та території. Виробництво отримало мобільність, воно більше не вимагає мобільності робочої сили для виконання поставлених цілей» [17, с. 118].

Останнім часом наукова думка дедалі більше схиляється до сценарію розвитку глобалізаційних процесів у концепції сталого розвитку [18, с. 221; 3]. Так, зокрема, документи Конференції ООН із навколишнього середовища та розвитку, що проходила в Ріо-де-Жанейро у 1992 р., матеріалах Всесвітнього саміту стосовно сталого розвитку, що проходив у Південно-Африканській Республіці у 2002 р., а також інші міжнародні доповіді та наукові праці розвивають цю тезу.

Більшість науковців-дослідників дотримуються концепції, що сталий розвиток покликаний забезпечити збалансоване вирішення соціально-економічних питань, а також проблем збереження сприятливого навколишнього середовища та природно-ресурсного потенціалу з метою задоволення потреб суспільства.

На сьогодні така модель має лише теоретичний характер та, незважаючи на це, вона політично є проголошеною та підтриманою більшістю держав (відповідні стратегічні програми та плани розроблені у 100 країнах). Проте досвіду реального її втілення на сьогодні ще не задекларовано.

Світове співтовариство все ще дотримується консервативної позиції, дотримуючись нестійкої моделі розвитку. Цим і зумовлюється постійний ризик глобальної кризи або навіть катастрофи. Перехід на нову модель – сталого розвитку, відкриє в процесі глобалізації принципово нову характеристику, яка реалізується у межах нової цивілізаційної парадигми.

Зрозуміло, що процес глобалізації об'єктивно веде до розмивання та знецінення регульовальних функцій держави як окремого суб'єкта. Як наслідок, можливість захисту національної економіки від небажаних впливів зникає. Також перестають регулюватись будь-які економічні, соціальні та культурні процеси, оскільки вони вже перетнули державний кордон та стали самостійними і незалежними.

Світові економічні процеси в результаті цих трансформацій майже не підлягають будь-якому державному регулюванню.

Традиційні важелі державного макроекономічного регулювання (напр. імпорتنі обмеження, експортні дотації) дедалі більше втрачають свій вплив. Кожна нова сходинка змушує уряди враховувати позицію інших країн, інтереси яких можуть постраждати. До того ж свій вплив нарощують недержавні суб'єкти міжнародних економічних відносин, які мають можливості нівелювати очікуваний ефект від ужитих заходів.

Зазначені загрози мають залежність від невідповідної зовнішньоекономічної політики, яку ведуть розвинені країни. Вони, претендуючи на роль глобального центру, насправді ним не є, оскільки у своїх поглядах не йдуть далі власних національних інтересів. Адже впроваджені митні обмеження, які прикриваються державною антидемпінговою політикою, насправді покликані захищати ресурсні переваги економічно розвинених країн.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Глобалізаційний процес виходить далеко за економічну площину. Він охоплює практично всі основні сфери діяльності суспільства, в тому числі політику, ідеологію, культуру, а також і самі умови існування суспільства. Цей процес витісняє національні відносини економічними. Національні господарства після досягнення певного рівня розвитку починають визначати характер, форми та механізми міжнародних відносин, що інколи супроводжується імперативним встановленням способів господарського спілкування між країнами.

Визначення глобалізаційного процесу як принципово нової форми зв'язків у світовому господарстві є достатньо дискусійним. Зрозуміло, що інформація завжди рухалась світом, проте пізніше, як і будь-які інші об'єкти господарських зв'язків, її рух ставав все більш інтенсивним. Де-факто, вона, не створивши нових міжнародних господарських зв'язків, переформатувалась, здобувши принципово нову

характеристику. Складно заперечити тому, що сам факт трансляції норм та правил господарювання виник як новий спосіб світового конкурентного протистояння.

Держави прагнуть стати членами клубу заможних країн і готові боротися з ними за свою частку у світовому виробництві. Фактично це є запозиченням споживчих і господарських стандартів одних країн іншими і спричиняє зростання розриву в доходах, що відбувається разом із глобалізацією. Адже розвинені країни вже досягли тих цілей, яких починають разом із ними прагнути країни, що розвиваються. Останнім для успішної участі у світогосподарських зв'язках потрібні інші, їх власні цілі.

Список літератури

1. Рокоча, В. В. Економічні інтереси та цінності як системоутворюючий елемент національної економічної безпеки [Текст] / В. В. Рокоча // Економічна теорія. – 2014. – Вип. 36. – С. 28-36.
2. Головащенко, В. Влияние нестабильной экономической среды на безопасность компании [Електронний ресурс] / В. Головащенко. – Режим доступу: <http://www.8cent-emails.com/vlijanie-nestabilnoj-jekonomicheskoy-sredy>
3. Гаджиев, К. С. Геополитика / К. С. Гаджиев. – М.: Логос, 1998. – С. 262-263.
4. Жаліло, Я. А. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я. А. Жаліло. – К.: НІСД, 2005.
5. Портер, М. Конкурентні переваги націй / М. Портер. – Нью-Йорк.: Фрі-Прес, 1980.
6. Доллар, Д. Конкурентоспроможність, конвергенція та міжнародна спеціалізація / Д. Доллар, Є. Н. Вульф. – Кембрідж: МассЕмАйТі Прес, 1993.
7. Чубукова, О. Ю. Система економічної безпеки (екосестейт): сутність, структура / О. Ю. Чубукова, Т. Є. Воронкова // Ефективна економіка. – 2014. – №2.
8. Туган-Барановский, М. И. Промышленные кризисы. Очерк из социальной истории Англии / М. И. Туган-Барановский. – К.: Наук. думка, 2004. – 368 с.
9. Кондратьев, Н. Д. Проблемы экономической динамики / Н. Д. Кондратьев. – М.: Экономика, 1989. – 526 с.
10. Кейнс, Дж. М. Избранные произведения / Дж. М. Кейнс. – М.: Экономика, 1993. – 432 с.
11. Кругман, П. Возвращение Великой депрессии / П. Кругман. – М.: Эксмо, 2009. – 336 с.
12. Халецька, А. А. Умови глобалізації національних та всесвітніх економічних відносин / А. А. Халецька // Ефективна економіка. – 2012. – №3.
13. Желіховська, М. В. Сучасні тенденції побудови стратегії конкурентоспроможної компанії / М. В. Желіховська, Т. В. Донченко // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: Сб. науч. тр. – Донецк: ДонНУ, 2006. – Ч. III. – С. 1024–1029.
14. Луцишин, З. О. Глобалізація світу та проблеми економічної безпеки держави / З. О. Луцишин // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К.: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка Інститут міжнародних відносин. – 2001. – Вип. 25. – С. 34–42.
15. Стукало, А. Глобализация мировой экономики / А. Стукало, Т. Авдеева // Международная жизнь. – 2000. – №5. – С. 52.
16. Економіка України: інвестиційно-інноваційні проблеми розвитку/ колективна монографія. За ред. В. Ф. Бесєдіна, А. С. Музиченка. – К.: НДЕІ. – 2006. – 592 с.
17. Губайдуллина, Ф. С. Крупные транснациональные корпорации на новых рынках. – М.: ЭКО. – 2003. – №3. – С. 20-33.
18. Глобалізація і безпека розвитку: монографія / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.

References

1. Rokocha, V. V. (2014). Economic interests and values as a system element of national economic security. *Economichna teoriya*, 36, 28-36.
2. Golovaschenko, V. (2014). *Influence of unstable economic environment on the security company*. Retrieved from: <http://www.8cent-emails.com/vlijanie-nestabilnoj-jekonomicheskoy-sredy>
3. Gadzhiev, K. S. (1998). *Geopolitics*. Moscow: Logos.
4. Zhalilo, J. A. (2005). *The competitiveness of Ukraine's economy under globalization*. Kyiv: NISS.
5. Porter, M. E. (1990). *The competitive advantage of nations*. New York: Free Press.
6. Dollar, D., & Wolff, E. N. (1993). *Competitiveness, convergence, and international specialization*. Cambridge: Mass, MIT Press.
7. Chubukova, O. J. & Voronkova T. E. (2014). System of economic security (ecosestate): essence and structure. *Efektivna ekonomika*, 2.
8. Tugan-Baranovsky, M. I. (2004). *Industrial crises. Outline of the Social History of England*, Kiev: Naukova dumka.

-
9. Kondratiev, N. D. (1989). *The problems of economic dynamics*. Moscow: Ekonomika.
 10. Keynes, J. M. (1993). *Selected Writings*. Moscow: Ekonomika.
 11. Krugman, P. (2009). *Return of the Great Depression*. Moscow: Eksmo.
 12. Haletska, A. A. (2012). Globalization terms of national and worldwide economic relations. *Efektivna ekonomika*, 3.
 13. Zhelihovska, M. V. (2006). Modern trends in building competitive strategies of the company. Problemy razvitiya vneshneekonomicheskikh svyazey i pryvlechenyya inostrannykh investitsiy, Donetsk: Donetsk National University, Part III, pp. 1024-1029.
 14. Lutsyshyn, Z. O. (2001). *Globalization of the world and the problems of economic security. Actualni problem miznarodnyh vidnosyn*. Kyiv: Kyiv National University by Taras Shevchenko, Institute of International Relations, vol. 25, pp. 34-42.
 15. Stukalo, A., & Avdeeva, T. (2000). World economy globalization. *Mezhdunarodnaya zisn*, 5, 52.
 16. Besedina, V. F., & Muzichenko, A. S. (2006). Ukraine economics: investment and innovation development problems, Kiev: NDEI.
 17. Gubaidullina F. C. (2003). Transnational corporations in new markets. *EKO*, 3, 20-33.
 18. Bilorus, O. G., Lukyanenko, D. G. (2001). *Globalization and development security*. Kyiv: KNEU.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2016 р.